

Richtlijnen

verslavingspreventie binnen het onderwijs

In dit overzicht is per type onderwijs en de verschillende leeftijdsfasen te zien welke preventieve interventies er ingezet kunnen worden. De richtlijnen geven meer duidelijkheid over de manier van werken, de beschikbare interventies en de theoretische onderbouwing.

colofon

Auteurs

Simone Onrust - Trimbos-instituut
Geerke Haasjes - Jellinek
Bernard van 't Klooster - Verslavingskunde
Novadic-Kentron - Verslavingskunde
Marijke Bouts - Mondriaan Preventie

Met dank aan

Jeroen Lammers en
Irene Alberti

Ontwerp

Offermans Design
Creatieve Vogels

Dit is een uitgave van het Trimbos-instituut en Verslavingskunde Nederland (VKN). De richtlijn is te downloaden via de website van Helder op school, www.helderopschool.nl.

© Mei 2021, VKN/Trimbos-instituut, Utrecht

Algemeen

Uit onderzoeken naar interventies over roken en alcohol in het basisonderwijs blijkt dat het niet verstandig is om klassikale voorlichting te geven aan leerlingen in groep 8¹.

De meeste leerlingen in het basisonderwijs drinken geen alcohol en roken niet² en de houding ten opzichte van alcohol en roken is overwegend negatief³. Het geven van voorlichting over alcohol en roken en het toepassen van andere veelgebruikte preventiestrategieën gericht op middelengebruik zoals het weerbaar maken tegen groepsdruk (leren Nee zeggen), kan zelfs een averechts effect hebben op leerlingen met een verhoogd risico⁴.

Daarnaast is de gemiddelde startleeftijd van alcoholgebruik en roken de laatste 15 jaar omhoog gegaan van 12 jaar in 2003 naar 13 jaar in 2019⁵.

Het versterken van algemene vaardigheden, zoals zelfcontrole, probleemoplossende vaardigheden en sociale vaardigheden, heeft wel een preventief effect⁴. In plaats van specifieke aandacht voor roken en alcohol is het beter om de sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen te versterken. De beschikbare interventies (voor de leerlingen) richten zich niet op middelenpreventie, maar op het versterken van beschermende factoren zoals weerbaarheid (in het algemeen) en sociaal emotionele vaardigheden. Het is raadzaam aan te sluiten bij deze interventies en voorlichting over roken en alcohol enkel te richten op de ouders.

Daarnaast is het van belang dat de school duidelijke regels heeft over alcohol drinken en roken in en rondom school, zowel voor leerlingen, leerkrachten en ouders. Basisscholen zijn verplicht om een rookvrij schoolterrein te hebben.

BOX 1

Een populaire methode om leerlingen ervan te weerhouden om middelen te gebruiken is de afschrikwekkende benadering. Bij deze methode wordt geprobeerd om leerlingen ervan te weerhouden om middelen te gebruiken door angst op te roepen. Vaak wordt hierbij gekozen voor inzet van een gastspreker zoals een politieagent, ervaringsdeskundige of een ouder die een kind heeft verloren aan alcohol- of druggebruik. Onderzoek laat zien dat deze aanpak niet effectief is en soms zelfs averechtse effecten heeft.

Ondersteuning

In de meeste gemeenten in Nederland hebben onderwijsinstellingen de mogelijkheid om zonder directe kosten voor een school, gebruik te maken van de expertise en ondersteuning vanuit de regionale instellingen voor verslavingszorg en/of de GGD. Informeer er naar bij uw regionale instelling.

¹ = De Leeuw et al. 2014, Mares et al., 2013, Hiemstra et al., 2014 en Creemers et al., 2015

² = Rombouts et al., 2020

³ = Masten, Faden, Zucker & Spear, 2008

⁴ = Onrust, Otten, Lammers & Smit, 2016

⁵ = Van Dorsselaer et al., 2016

DOEN

- Versterken sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen
- Voorlichting aan ouders over gamen en sociale media
- Informatiebrochures en websites gericht op ouders
- Voorlichting aan ouders over roken en alcohol, einde groep 8
- Beleidsadviezen voor de school

NIET DOEN

- Klassikaal voorlichting aan leerlingen
- Spreekbeurten over middelen
- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Weerbaar maken tegen groepsdruk (zie box 2)

Beschikbare interventies

* = Theoretisch goed onderbouwd

** = Effectief volgens eerste aanwijzingen

*** = Effectief volgens goede aanwijzingen

**** = Effectief volgens sterke aanwijzingen

Leeftijd 10/12 jaar

Risicogroep

Als er sprake is van een verhoogd risico is het belangrijk dat leerkrachten in staat zijn om vroegtijdig te kunnen signaleren en het gesprek weten aan te gaan met de leerling én de ouders. Voor sommige leerlingen en hun ouders / verzorgers is individuele begeleiding wenselijk, hierbij is het aan te raden een professional van de instelling voor verslavingszorg in te schakelen.

Daarnaast is het van belang dat de school duidelijke regels heeft over alcohol drinken, roken en druggebruik in en rondom school, zowel voor leerlingen, leerkrachten als ouders. Basisscholen zijn verplicht om een rookvrij schoolterrein te hebben.

De beschikbare interventies (voor de leerlingen) gaan niet over alcohol drinken, roken of druggebruik, maar richten zich op onderliggende risicofactoren zoals bijvoorbeeld druk en agressief gedrag. Daarnaast zijn er verschillende programma's beschikbaar die gericht zijn op het versterken van beschermende factoren zoals weerbaarheid of sociaal-emotionele vaardigheden bij kwetsbare leerlingen.

Kinderen van ouders met alcohol- en/of drugsproblemen vormen een risicogroep (KOPP/KOV kinderen). Zij hebben meer kans later ook problemen te krijgen met gebruik. Voor deze kinderen is een speciaal ondersteuningsaanbod ontwikkeld. Voor meer informatie over het ondersteuningsaanbod in uw regio neemt u contact op met de regionale instelling voor verslavingszorg.

BOX 2

Leeftijdsgenoten hebben veel invloed op het gebruik van middelen. Er wordt daarom vaak ingezet op het weerbaar maken tegen groepsdruk door leerlingen te wijzen op de invloed van anderen en hen te leren hoe ze "nee" moeten zeggen. Het effect van deze aanpak hangt af van de leeftijd van het kind. Bij vroege en midden adolescenten (12-16 jaar) is deze aanpak niet succesvol omdat erbij horen voor deze jongeren heel erg belangrijk is. Als jongeren ouder worden durven ze meer eigen keuzes te maken. In de late adolescentie (16+) is deze aanpak wel effectief.

Ontwikkel mogelijkheden

Interventies gericht op roken, alcohol en drugs

DOEN

- Versterken sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen
- Voorlichting aan ouders over roken en alcohol einde groep 8
- Voorlichting aan ouders over gamen en sociale media
- Informatiebrochures en websites gericht op ouders
- Opvoedondersteuning aan ouders / verzorgers
- Beleidsadviezen voor de school
- (Individuele) aanpak gericht op risicoleerlingen door professionals
- Doorverwijzen KOPP/KOV

NIET DOEN

- Klassikale voorlichting aan leerlingen
- Spreekbeurten over middelen
- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Weerbaar maken tegen groepsdruk (Leren "Nee" zeggen) (zie box 2)

Beschikbare interventies

* = Theoretisch goed onderbouwd

** = Effectief volgens eerste aanwijzingen

*** = Effectief volgens goede aanwijzingen

**** = Effectief volgens sterke aanwijzingen

Algemeen

De sociale norm blijkt belangrijk te zijn voor leerlingen in de brugklasleeftijd⁶. Als leerlingen de basisschool verlaten, hebben zij over het algemeen een negatieve norm ten aanzien van roken, alcohol drinken en druggebruik. Het is belangrijk deze norm in de brugklas zo lang mogelijk vast te houden.

Leerlingen weerbaar maken tegen groepsdruk ten aanzien van middelengebruik (leren Nee zeggen) is minder zinvol in deze leeftijdsfase⁶. In de vroege adolescentie worden relaties met leeftijdsgenoten steeds belangrijker. Jongeren willen niets liever dan geaccepteerd worden door hun leeftijdsgenoten en zich niet afwijkend gedragen van de groep⁷.

Ouders blijken een cruciale rol te spelen bij alcoholgebruik en het roken van hun kinderen⁸. Ouders dienen (in dezelfde periode als de leerlingen) te worden voorgelicht, zodat zij een duidelijke norm kunnen stellen voor hun kind.

Een middelenvrije school helpt bij het versterken van de norm dat roken, drinken en druggebruik niet thuishoort op school. Alle middelbare scholen zijn verplicht om een rookvrij schoolterrein te hebben.

Ondersteuning

In de meeste gemeenten in Nederland hebben onderwijsinstellingen de mogelijkheid om zonder directe kosten voor een school gebruik te maken van de expertise en ondersteuning vanuit de regionale instellingen voor verslavingszorg en/of de GGD. Informeer er naar bij uw regionale instelling.

⁶ = Onrust, Otten, Lammers & Smit, 2016

⁷ = Crone, 2012

⁸ = Koning et al. 2009; 2014

⁹ = De Gee et al. 2015

Ervaringsdeskundigen

Naar de inzet van ervaringsdeskundigen in de klas is weinig onderzoek gedaan, met uitzondering van onderzoek van Rutten et al. (2016). Hieruit kwamen positieve effecten, maar er is alleen gekeken naar resultaten direct na de les. Over de uitwerking op langere termijn is niets bekend. Indien ervaringsdeskundigen worden ingezet in de klas wordt aangeraden te voldoen aan de volgende voorwaarden: de ervaringsdeskundige moet dicht bij de doelgroep staan wat betreft leeftijd en achtergrond om identificatie te versterken; de doelgroep moet het verhaal en de voorbeelden van de ervaringsdeskundige op zichzelf kunnen betrekken; en de boodschap moet niet gericht zijn op het bang maken van leerlingen⁹. Daarbij wordt aangeraden ervaringsdeskundigen niet als losstaande activiteit in te zetten, maar in te bedden in een breder preventieprogramma.

DOEN

- Versterken sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen
- Voorlichting aan leerlingen over roken, alcohol en blowen gericht op sociale norm
- Voorlichting aan ouders over roken, alcohol en blowen
- Voorlichting aan ouders over gamen en sociale media
- Informatiebrochures en websites gericht op ouders
- Beleidsadviezen voor de school
- Deskundigheidsbevordering docenten
- (Vroeg)Signalering

NIET DOEN

- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Weerbaar maken tegen groepsdruk (Leren "Nee" zeggen) (zie box 2)
- Voorlichting als losstaande activiteit aanbieden
- Peereducatie

Beschikbare interventies

Voortgezet onderwijs

Leeftijd 12/13 jaar

Risicogroep

Binnen het voortgezet speciaal onderwijs (REC-4) bevinden zich kwetsbare leerlingen als het gaat om roken, alcohol en druggebruik. Het (problematisch) gebruik ligt hoger bij deze jongeren dan bij hun leeftijdsgenoten binnen het reguliere onderwijs en bovendien beginnen zij eerder met experimenteren. De groepsdynamiek tussen deze jongeren kan leiden tot negatieve beïnvloeding, waardoor het risico op (problematisch) gebruik toeneemt. Het is belangrijk dat hier rekening mee wordt gehouden bij de uitvoering van educatieve interventies. Net als bij hun leeftijdsgenoten in het reguliere onderwijs geldt dat interventies gericht op het weerbaar maken tegen groepsdruk (leren 'nee' zeggen tegen je vrienden) niet effectief zijn.

Leerlingen uit het praktijkonderwijs zijn ook extra kwetsbaar doordat zij minder goed in staat zijn om de gevolgen van hun gedrag te overzien en bovendien heel beïnvloedbaar zijn. Hoewel zij doorgaans niet eerder starten met experimenteren dan hun leeftijdsgenootjes in het regulier onderwijs, lopen deze leerlingen wel een verhoogd risico op problematisch gebruik en verslaving. Leerlingen uit het praktijkonderwijs hebben meer moeite met het verwerken van informatie. Voor deze leerlingen is visuele ondersteuning en herhaling erg belangrijk. Interventies gericht op weerbaar maken tegen groepsdruk (leren 'nee' zeggen) zijn ook voor deze doelgroep niet effectief. Preventie in het voortgezetspeciaal onderwijs en praktijk onderwijs vraagt om een specifieke aanpak. Binnen deze scholen is de zorg en aanvullende ondersteuning meer aanwezig en vaak goed georganiseerd. Hierbij kan er, veelal zonder directe kosten voor een school, ook gebruik gemaakt worden van de expertise en ondersteuning vanuit de regionale instellingen voor verslavingszorg/preventie. Als er sprake is van een verhoogd

risico is het belangrijk dat docenten in staat zijn om vroegtijdig te signaleren en het gesprek weten aan te gaan met de leerling én de ouders. Voor sommige leerlingen en hun ouders/verzorgers is individuele begeleiding wenselijk, hierbij is het aan te raden een professional van de instelling voor verslavingszorg in te schakelen.

Ouders hebben veel invloed op de keuzes die hun kinderen maken, bijvoorbeeld door regels en afspraken te maken en in gesprek te blijven. Het bereiken van ouders kan binnen het voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs lastiger zijn binnen het reguliere onderwijs. Dit vraagt meer inspanning en creativiteit. In een aantal gevallen zijn ouders minder of niet in staat hun kinderen goed te begeleiden, waardoor de rol van de docent nog belangrijker is. Ten slotte is het van belang dat de school duidelijke regels heeft over alcohol drinken, roken en druggebruik in en rondom school, zowel voor leerlingen, docenten als ouders. Middelbare (speciaal onderwijs) scholen zijn verplicht om een rookvrij schoolterrein te hebben.

Kwetsbare leerlingen zijn niet alleen te vinden in het voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs. Ook binnen het regulier onderwijs zijn er leerlingen die een verhoogd risico lopen op problematisch middelengebruik, zoals bijvoorbeeld leerlingen met internaliserende of externaliserende problemen. Kinderen van ouders met alcohol- en/of drugsproblemen vormen ook een risicogroep (KOPP/KOV), zij hebben meer kans later ook problemen te krijgen met gebruik. Het is van belang dat deze leerlingen vroegtijdig gezien en eventueel geholpen worden. Voor meer informatie over het ondersteuningsaanbod in uw regio kunt u contact opnemen met de regionale instelling voor verslavingszorg.

Ontwikkel mogelijkheden

Doorontwikkeling van lesmateriaal voor het Praktijkonderwijs. Lesmateriaal over gamen voor kwetsbare leerlingen.

DOEN

- Versterken sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen
- Voorlichting aan leerlingen over roken, alcohol en blowen
- Voorlichting aan ouders over roken, alcohol en blowen
- Voorlichting aan ouders over gamen en sociale media
- Informatiebrochures en websites gericht op ouders
- Opvoedondersteuning aan ouders / verzorgers
- Beleidsadviezen voor de school
- Deskundigheidsbevordering docenten
- (Vroeg) Signaleren en begeleiden
- (Individuele) aanpak gericht op leerlingen door professionals
- Outreachende werkers inzetten op school
- Aansluiten bij buurt-/wijkteams
- Doorverwijzen KOPP/KOV

NIET DOEN

- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Weerbaar maken tegen groepsdruk (leren "Nee" zeggen) (zie box 2)
- Voorlichting als losstaande activiteit aanbieden
- Peereducatie

Beschikbare interventies

* = Theoretisch goed onderbouwd

** = Effectief volgens eerste aanwijzingen

*** = Effectief volgens goede aanwijzingen

**** = Effectief volgens sterke aanwijzingen

Algemeen

In de midden-adolescentie worden normen en waarden voornamelijk beïnvloed door leeftijdsgenoten¹⁰. Jongeren durven meer risico's te nemen in het bijzijn van hun vrienden. Dit komt omdat er tijdens de ontwikkeling van de hersenen in het midden van de adolescentieperiode een grotere gevoeligheid voor druk van de omgeving ontstaat.

Leerlingen weerbaar maken tegen groepsdruk ten aanzien van middelengebruik (leren "Nee" zeggen) is niet zinvol in deze leeftijdsfase¹⁰. In de midden-adolescentie is de relatie met leeftijdsgenoten heel belangrijk voor jongeren. Jongeren willen geaccepteerd worden door hun leeftijdsgenoten en zich niet afwijkend gedragen van de groep¹¹.

Universele preventie gericht op middelengebruik in deze leeftijdsfase werkt alleen als er tegelijkertijd duidelijke stimuli in de omgeving van de adolescent zijn met de norm dat drinken, roken en drugs gebruiken niet normaal is en niet bij school hoort¹². Het gaat hierbij om duidelijke regels stellen door ouders en beleidsregels op school, waarbij roken, drinken en druggebruik ontmoedigd wordt. Dus voorlichting aan leerlingen in combinatie met voorlichting aan ouders en beleidsmaatregelen op school. Alle middelbare scholen zijn verplicht om een rookvrij schoolterrein te hebben.

Ondersteuning

In de meeste gemeenten in Nederland hebben onderwijsinstellingen de mogelijkheid om zonder directe kosten voor een school, gebruik te maken van de expertise en ondersteuning vanuit de regionale instellingen voor verslavingszorg en/of de GGD. Informeer er naar bij uw regionale instelling.

¹⁰ = Forehand & Wierson, 1994

¹¹ = Crone, 2012

¹² = Malmberg, 2014; Onrust, Otten, Lammers & Smit, 2016

Integrale aanpak

Middelenpreventie in het onderwijs is het meest effectief als gebruik wordt gemaakt van een integrale aanpak. Dit betekent dat er tegelijkertijd activiteiten worden uitgevoerd die zich richten op leerlingen, hun ouders en de schoolomgeving. Dit is belangrijk in alle leeftijdsfasen, maar geldt in het bijzonder voor de midden-adolescentie. In deze periode is het erg moeilijk om gedragseffecten te bereiken met interventies die alleen op leerlingen zijn gericht. Op dit moment geldt de Gezonde School Aanpak als gouden standaard voor leefstijl interventies. Scholen die werken met deze Gezonde School Aanpak bieden structureel activiteiten aan uit vier verschillende pijlers: beleid, educatie, schoolomgeving (ouders) en signaleren. Het programma Helder op School werkt volgens deze Gezonde School Aanpak.

DOEN

- Voorlichting over roken, alcohol en blowen aan leerlingen in combinatie met voorlichting aan ouders
- Voorlichting aan ouders over gamen en sociale media
- Informatiebrochures en websites gericht op ouders
- Beleidsondersteuning voor de school
- Deskundigheidsbevordering docenten
- (Vroeg) Signalering
- Aansluiten bij buurt- /wijkteams

NIET DOEN

- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Weerbaar maken tegen groepsdruk (Leren "Nee" zeggen) (zie box 2)
- Voorlichting als losstaande activiteit aanbieden

Beschikbare interventies

* = Theoretisch goed onderbouwd

** = Effectief volgens eerste aanwijzingen

*** = Effectief volgens goede aanwijzingen

**** = Effectief volgens sterke aanwijzingen

Risicogroep

Selectieve en geïndiceerde preventie werkt goed in de midden-adolescentie¹³. Onder andere selectieve/geïndiceerde preventie gericht op cognitieve gedragstherapie is een effectieve methode bij leerlingen in deze leeftijdsfase met een verhoogd risico op (problematisch) gebruik¹⁴.

Het middelengebruik op bepaalde scholen ligt hoger, zoals het speciaal onderwijs (REC-4) en het praktijkonderwijs. Preventie op deze scholen vraagt om een specifieke aanpak. Vaak is er al sprake van (problematisch) gebruik. Er kan dan gekozen worden voor individuele geïndiceerde interventies. Als er sprake is van een verhoogd risico is het belangrijk dat docenten in staat zijn om vroegtijdig te signaleren en het gesprek weten aan te gaan met de leerling én de ouders. Voor sommige leerlingen en hun ouders / verzorgers is individuele begeleiding wenselijk, hierbij is het aan te raden een professional van de instelling voor verslavingszorg in te schakelen.

Daarnaast is het van belang dat de school duidelijk beleid (regels) heeft over alcohol drinken, roken en druggebruik in en rondom school, zowel voor leerlingen, docenten als ouders. Middelbare scholen zijn verplicht een rookvrij schoolterrein te hebben.

Kinderen van ouders met alcohol- en/of drugsproblemen vormen een risicogroep (KOPP/KOV), zij hebben meer kans later ook problemen te krijgen met gebruik.

Ontwikkelmogelijkheden

Doorontwikkeling van lesmateriaal voor het Praktijkonderwijs. Lesmateriaal over gamen voor kwetsbare leerlingen.

DOEN

- Selectieve en geïndiceerde preventie voor leerlingen
- Voorlichting aan ouders over alcohol, roken, drugs
- Voorlichting aan ouders over gamen en sociale media
- Informatiebrochures en websites gericht op ouders
- Opvoedondersteuning aan ouders / verzorgers
- Beleidsadviezen voor de school
- Deskundigheidsbevordering docenten
- (Vroeg) Signalering en begeleiding
- Outreachende werkers inzetten op de scholen
- Aansluiten bij buurt-/wijkteams
- Doorverwijzen KOPP/KOV

NIET DOEN

- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Weerbaar maken tegen groepsdruk (Leren "Nee" zeggen) (zie box 2)
- Voorlichting als losstaande activiteit aanbieden

Beschikbare interventies

¹³ = Malmberg, 2014; Onrust, Otten, Lammers & Smit, 2016

¹⁴ = Onrust, Otten, Lammers & Smit, 2016

* = Theoretisch goed onderbouwd

** = Effectief volgens eerste aanwijzingen

*** = Effectief volgens goede aanwijzingen

**** = Effectief volgens sterke aanwijzingen

Algemeen

In de late-adolescentie wordt de ontwikkeling van persoonlijke identiteit steeds belangrijker en zijn jongeren minder gevoelig voor groepsdruk.

Door de verdere ontwikkeling van de hersenen zijn late adolescenten steeds beter in staat vooruit te denken en impulsen te beheersen¹⁵. Schoolprogramma's die ontwikkeling van zelfcontrole stimuleren lijken effectief in het verminderen van schadelijk middelengebruik¹⁶.

De sociale invloed benadering is effectief in deze periode¹⁷. Met de sociale invloed benadering wordt bedoeld dat jongeren bewust worden gemaakt van de sociale invloeden van anderen die aanzetten tot het gebruik van middelen, zodat zij zich tegen deze invloeden kunnen wapenen.

Sociale norm interventies zijn ook effectief in de late-adolescentie. Met sociale norm interventies worden zowel interventies bedoeld waarin mispercepties van het

middelengebruik van leeftijdsgenoten worden gecorrigeerd, als interventies waarbij jongeren hun eigen middelengebruik vergelijken met dat van anderen. Hierbij geldt wel dat groepsnormen in eigen peergroep grotere impact hebben dan normen in de algemene bevolking. Dit betekent dat communicatie over algemene normen minder zinvol is als deze normen erg afwijken van de heersende groepsnorm.

De invloed van ouders op de keuzes die hun kinderen maken is in deze leeftijdsgroep nog steeds groot, bijvoorbeeld door regels en afspraken te maken en in gesprek te blijven. Alle middelbare scholen en MBO onderwijsinstellingen zijn verplicht om een rookvrij schoolterrein te hebben.

Ondersteuning

In de meeste gemeenten in Nederland hebben onderwijsinstellingen de mogelijkheid om zonder directe kosten voor een school, gebruik te maken van de expertise en ondersteuning vanuit de regionale instellingen voor verslavingszorg en/of de GGD. Informeer er naar bij uw regionale instelling.

DOEN

- Versterken zelfcontrole van leerlingen/studenten
- Versterken probleemoplossende vaardigheden van leerlingen/studenten
- Weerbaar maken tegen groepsdruk (Leren "Nee" zeggen) (zie box 2)
- Voorlichting aan leerlingen/studenten over alcohol, roken en drugs
- Voorlichting aan ouders over alcohol, roken, drugs en gamen
- Beleidsadviezen voor de school/onderwijsinstelling
- Deskundigheidsbevordering docenten
- (Vroeg) Signaleren
- Aansluiten bij buurt-/wijkteams

NIET DOEN

- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Niet aansluiten bij de heersende groepsnormen
- Voorlichting als losstaande activiteit aanbieden

Beschikbare interventies

¹⁵ = Steinberg, 2010

¹⁶ = Buhler & Thrul, 2015; Onrust, Otten, Lammers & Smit, 2016

¹⁷ = Onrust, Otten, Lammers & Smit, 2016

* = Theoretisch goed onderbouwd

** = Effectief volgens eerste aanwijzingen

*** = Effectief volgens goede aanwijzingen

**** = Effectief volgens sterke aanwijzingen

Risicogroep

Binnen het speciaal onderwijs (REC-4), het Praktijkonderwijs en het MBO niveau 1 en 2 bevinden zich kwetsbare jongeren. (Problematisch) middelengebruik en gamen komt bij deze jongeren meer voor dan bij hun leeftijdsgenoten in het reguliere onderwijs.

Preventie op deze scholen vraagt daarom om een specifieke aanpak. Een groepsvoorlichting voor deze leerlingen / studenten is geschikt als er op maat gekeken wordt naar een passende vorm. Ook kan er gekozen worden voor individuele geïndiceerde interventies. De zorg binnen dit onderwijs is meer aanwezig en goed georganiseerd, daarom is het goed hierbij aan te sluiten.

Ook voor deze leerlingen / studenten geldt dat ouders veel invloed hebben op de keuzes die hun kinderen maken, bijvoorbeeld door regels en afspraken te maken en in gesprek te blijven. Het kan echter moeilijker zijn dan binnen het reguliere onderwijs om ouders te bereiken. Dit vraagt meer inspanning en creativiteit.

Als er sprake is van een verhoogd risico is het belangrijk dat docenten in staat zijn om vroegtijdig te signaleren en het gesprek weten aan te gaan met de leerling / student én de ouders. Voor sommige leerlingen en hun ouders / verzorgers is individuele begeleiding wenselijk, hierbij is het aan te raden een professional van de instelling voor verslavingszorg in te schakelen.

Daarnaast is het van belang dat de school duidelijke regels heeft over alcohol drinken, roken en druggebruik in en rondom school, zowel voor leerlingen, docenten als ouders. Alle middelbare scholen en MBO onderwijsinstellingen zijn verplicht om een rookvrij schoolterrein te hebben.

DOEN

- Voorlichting aan leerlingen / studenten over alcohol, roken en drugs
- Voorlichting aan ouders over alcohol, roken, drugs en gamen
- Beleidsadviezen voor de school / onderwijsinstelling
- Deskundigheidsbevordering docenten
- (Vroeg) signaleren en begeleiden
- Outreachende werkers inzetten op de scholen
- Individuele aanpak gericht op risico leerlingen
- Motiverende gespreksvoering

NIET DOEN

- Klassikaal weerbaar maken tegen groepsdruk (Leren "Nee" zeggen) (zie box 2)
- Afschrikwekkende benadering (zie box 1)
- Niet aansluiten bij de heersende groepsnormen
- Voorlichting als losstaande activiteit

Beschikbare interventies

* = Theoretisch goed onderbouwd

** = Effectief volgens eerste aanwijzingen

*** = Effectief volgens goede aanwijzingen

**** = Effectief volgens sterke aanwijzingen